

نقدی بر قوانین پول شویی در ایران از منظر فقه و قوانین موضوعه

پدیدآورنده (ها) : عباس‌پور ایکدر، نازنین؛ مهدوی مجد، امید

علوم سیاسی :: نشریه پژوهش ملل :: خرداد ۱۴۰۳ - شماره ۹۹

صفحات : از ۱۰۳ تا ۱۲۱

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/2173005>

تاریخ داندلود : ۱۴۰۴/۰۹/۲۹

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و برگرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- نقد و بررسی کتاب: گذری بر کتاب پول شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه
- تاثیر زمان در دیه قتل خطائی از منظر فقه امامیه و حقوق ایران (تحلیل و نقدی بر ماده ۵۵۵ قانون مجازات اسلامی)
- مطالعه جرم سبّ النبی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران (گذری بر امکان سنجی تحقق در بستر فضای سایبری)
- بررسی فقهی وقف پول از منظر فقه شیعه و کارکردهای آن در اقتصاد ایران
- بررسی حقوق اقلیت های دینی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران و بین الملل با تاکید بر آزادی عقیده و بیان
- نگرشی نو بر اذن ولی قهری در نکاح باکره رشیده از منظر فقه و حقوق موضوعه
- سرمایه گذاری در بانکهای ایران از منظر فقه و قوانین بانکداری موجود
- تأثیر جنسیت زنان در درادله اثبات دعوی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران
- بررسی تطبیقی حکم عدم تعیین اجاره بها در عقد اجاره از منظر فقه امامیه و قوانین ایران
- قسامه و نقش آن در اثبات جنایت از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران

نقدی بر قوانین پول شویی در ایران از منظر فقه و قوانین موضوعه

نازنین عباس پور ایکدر^۱، امید مهدوی مجد^۲

چکیده

یکی از مباحثی که امروزه دغدغه سیاست جنایی و کیفری است، پول شویی و مباحث مربوط به آن می باشد. زیرا عدم توجه به آن می تواند چالش های فراوانی چه در سطح ملی و بین المللی در پی داشته باشد. متناسب با این شرایط کشورهای مختلف مبادرت به وضع قوانین کیفری و جزائی در این زمینه نموده اند که از جمله این کشورها ایران می باشد. از این رو مقاله حاضر تلاش دارد تا با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و تحلیل اسناد حقوقی به پاسخ این سوال بپردازد که چه نقدهای جدی بر قوانین پول شویی در ایران وارد است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح است که «نقدهای وارده بر قوانین پول شویی از دو جنبه فقهی و قوانین موضوعه وارد می باشد و این مسئله سبب شده است تا قوانین ایران در مبارزه با پول شویی از کارایی لازم برخوردار نباشند». یافته ها نشان می دهد که توجه به تغییرات انجام شده در قوانین بین المللی در این راستا، ایجاد یک آئین نامه یا دستورالعملی برای تشخیص ابعاد و جلوگیری از ایجاد تشتت در رویه قضایی، تلاش در جهت ایجاد یک چارچوب حقوقی مناسب پول شویی، تضمین ضمانت اجرایی بالا در این نوع از قوانین، مشارکت دادن مردم و سازمان های مردم نهاد، تقویت سیاست جنایی قضایی و اجرایی، ضرورت نوعی سیاست جنایی اجرایی با مأموریت های پلیسی و کنترلی، بررسی ضرورت رسیدگی به جرائم پول شویی در دادگاه های حقوقی و کیفری بین المللی، همکاری قضات ملی و بین المللی و تلاش در راستای عمل به تمهیدات گروه اف.ای.تی.اف در این زمینه از مؤلفه های اصلی و ضروری در قوانین ایران در حوزه پول شویی می باشند.

واژگان کلیدی: پول شویی، چالش و نقدهای وارده، سیاست جنایی، ایران

^۱ دانشجوی دکتری حقوق جزاء و جرم شناسی، دانشگاه آزاد، واحد پردیس بین الملل کیش nazanin.a58@yahoo.com

^۲ کارشناسی ارشد حقوق جزاء و جرم شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران جنوب

مقدمه

امروزه با پیشرفت تکنولوژی و گسترش ارتباطات و مبادلات، جرائم جدیدی در سطح بین‌المللی شکل گرفته است؛ یکی از این جرائم، جرم پول‌شویی است. پدیده پول‌شویی بعنوان یک پدیده نوظهور از حقوق جزای بین‌الملل وارد حقوق داخلی شده است. این پدیده بعنوان یک جرم، در دهه ۱۹۸۰ میلادی بویژه در مورد عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت. از این‌رو در تعریف پول‌شویی می‌توان بیان داشت که پول‌شویی یا تطهیر درآمد ناشی از جرم یا پاک‌نمایی اموال ناشی از جرم اصطلاحاتی هستند که در جهت تبیین و بیان این فرایند بکار برده می‌شوند و استفاده از پول‌شویی به جای تطهیر درآمد ناشی از جرم مناسب‌تر است زیرا تطهیر به معنای پاک کردن دارای بار ادبی مثبت است و پدیده مجرمانه موردنظر باید با تعبیری بیان شود که این بار را نداشته باشد (شهریاری، ۱۳۸۶: ۳). منظور از «تطهیر مال»، مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آنها به اموال پاک است، بگونه‌ای که یافتن منبع اصلی مال غیرممکن یا دشوار گردد (صادقی، ۱۳۷۷: ۳۳۲). ماده (۱) لایحه مصوب ۲۷ شهریور ۱۳۸۱ مقرر می‌دارد: «جرم پول‌شویی عبارت است از: هرگونه تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارایی با منشأ غیرقانونی، بطور عمدی و یا علم به آن برای قانونی جلوه دادن دارایی یاد شده». در تعریفی دیگر از «پول‌شویی» آمده است: «پول‌شویی روی دیگر یا نیم‌رخ مالی فعالیت‌های بزه‌کارانه و فریبنده مجرمانه است که طی آن درآمدهای حاصل از فعالیت‌های مجرمانه و غیرقانونی طی روندی در مجاری قانونی تطهیر و پاک می‌شود» (کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۲: ۷۶). بعبارت دیگر، «پول‌شویی» فرایندی است که طی آن منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه مخفی نگه داشته شده و به این درآمدها جلوه‌ای پاک و حاصل از اعمال قانونی بخشیده شود (موسوی مقدم، ۱۳۸۱: ۳۰). بررسی تعاریف فوق از پول‌شویی و همچنین توجه به تحولات جهانی می‌توان بیان داشت که این فرایند در دو مرحله سنتی و مدرن اتفاق می‌افتد: (۱) عدم نیاز به طی مراحل سه‌گانه جهت تطهیر اموال نامشروع، (۲) عدم نیاز به ارتکاب جرائم دیگری نظیر جعل، قتل، تهدید و یا حتی تطمیع کارمندان موسسات مالی و بانک‌ها، (۳) رسیدن به بیشترین منفعت در کمترین زمان ممکن و با کمترین هزینه، (۴) تهدید رعایت حریم خصوصی کاربران شبکه‌ای و امکان سوءاستفاده از سوی پولشویی، (۵) امکان اختفای هویت و عدم احراز هویت مشتری که موجب موفقیت پول‌شویان می‌گردد؛ زیرا به لحاظ عدم تعامل چهره به چهره در تراکنش‌های الکترونیکی ممکن است

کاربر غیر از فردی باشد که حساب را باز کرده، ۶) امکان بالقوه شکستن مرزهای ملی و دشواری تعیین مکان جرم پول‌شویی و مرتکب آن و تأثیر این امر صلاحیت کیفری کشورها (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۳).

مسئله پول‌شویی چه از نوع سنتی و چه از نوع مدرن آن همواره یکی از موضوعات اساسی در سیاست جهانی و تقنینی ایران می‌باشد بگونه‌ای که وجود اصل ۴۹ قانون اساسی که دولت را موظف به ضبط و مصادره و استرداد ثروت‌های نامشروع کرده است و جرم‌انگاری و تعیین مجازات برای عملیات پول‌شویی، و باتوجه به آثار زیانباری که این پدیده بر جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور بجای می‌گذارد، تردیدی در لزوم جرم‌انگاشتن و تعیین مجازات برای این پدیده باقی نمی‌ماند این مسئله سبب شده تا در تاریخ ۱۳۸۱/۶/۲۷ هیأت وزیران نیز لایحه مبارزه با پول‌شویی را تصویب و برای طی مراحل قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمود. لیکن تصویب این لایحه در مجلس با وقفه‌ای طولانی مواجه شد، بطوریکه این لایحه در دو دوره مجلس در دستور کار قرار داشت. اقدامات جدی‌تر از سوی مقامات ذیربط برای مبارزه با پول‌شویی در ایران صورت گرفت و در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۱۷، قانون مبارزه با پول‌شویی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۶ نیز آئین‌نامه مستندسازی جریان وجوه در کشور به تصویب هیأت دولت رسید (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۳).

علیرغم تصویب قوانین متعدد در این زمینه اما قوانین پول‌شویی در ایران کارایی لازم نداشته و همواره مورد نقد و انتقاد می‌باشند آنچه ضرورت و اهمیت مقاله حاضر را نشان می‌دهد توجه به نقدهای وارده بر قوانین پول‌شویی در ایران از دو منظر فقهی و حقوقی می‌باشد از این‌رو هدف مقاله حاضر برجسته نمودن نقدهای وارده بر قوانین پول‌شویی در ایران می‌باشد.

۱- پول‌شویی و اهمیت آن

مطالعه مسائل و پدیده‌های بین‌المللی از قدمت چندانی برخوردار نیست و شروع آن عمدتاً به نظم برآمده ناشی از پایان جنگ جهانی دوم برمی‌گردد؛ روابط بین دولتها، روابط بین اشخاص و دولتها و روابط تجاری و مالی و بین‌المللی و ... هریک به تنهایی دنیایی وسیع از هنجارها و ناهنجاری‌ها را در بر می‌گیرد که مطالعه آنها را به تفکیک ضروری به نظر می‌رسد امروزه بطور خاص در حوزه روابط

مالی و اقتصادی در عصر حاضر نیز احتیاج کشورها، اشخاص و گروه‌ها به کالا و خدمات متنوع و محدودیت منابع داخلی؛ ضرورت تأمین نیازها را از منابع خارجی و بین‌المللی اجتناب‌ناپذیر نموده است (رادمنش، ۱۴۰۰: ۷۱-۸۰).

تراکنش‌ها یا فعالیت‌های مالی غیرمعمول، شرایط و فعالیت‌های غیرقابل قبولی هستند که نشان دهنده ارتباط احتمالی با پول‌شویی یا پنهان کردن عواید غیرقانونی هستند. یک تراکنش غیرمعمول یا عدم وجود دلایل واضح برای انجام معامله ممکن است نشان دهنده تلاش برای سوءاستفاده از محصول یا خدمات واحد متعهد برای پول‌شویی یا تأمین مالی تروریسم باشد. چراکه تراکنش‌های غیرمعمول مهم بعنوان معاملات مهمی هستند که خارج از روند عادی تجارت شرکت هستند یا به دلیل زمان‌بندی، اندازه یا ماهیت غیرعادی به نظر می‌رسند. تراکنش‌های غیرمعمول مهم یک شرکت می‌تواند مسائل پیچیده حسابداری و افشای صورت‌های مالی را ایجاد کند که می‌تواند خطرات تحریف با اهمیت را افزایش دهد (Lessambo, 2018: 239).

پول‌شویی فرآیند غیرقانونی بدست آوردن مقادیر زیادی پول است که توسط یک فعالیت مجرمانه، مانند قاچاق مواد مخدر یا تأمین مالی تروریسم، به نظر می‌رسد که از یک منبع قانونی بدست آمده است. پول حاصل از فعالیت مجرمانه کثیف تلقی می‌شود و این فرآیند آن را «شستشو» می‌کند تا تمیز به نظر برسد. پول‌شویی یک جرم مالی جدی است که توسط مجرمان یقه سفید و مجرمان سطح خیابان بطور یکسان بکار گرفته می‌شود. اکثر شرکت‌های مالی سیاست‌های ضدپول‌شویی (AML) برای کشف و جلوگیری از این فعالیت دارند. پول‌شویی برای سازمان‌های جنایی که می‌خواهند از پول‌های بدست آمده غیرقانونی بطور موثر استفاده کنند ضروری است (عسگری و عباس‌پور ایکدر، ۱۴۰۱: ۵۸-۶۵). معامله با مقادیر زیاد پول نقد غیرقانونی ناکارآمد و خطرناک است. مجرمان به راهی برای سپرده‌گذاری پول در موسسات مالی قانونی نیاز دارند، اما تنها در صورتی می‌توانند این کار را انجام دهند که به نظر برسد از منابع قانونی آمده است (Chen, 2021). عبارت دیگر می‌توان بیان داشت که پول‌شویی برای پنهان کردن منبع پول انجام می‌شود. در این جرم ابتدا پول و یا سود نامشروع به دستگاه مالی وارد می‌شود سپس با گردش حساب و چرخیدن پول در دست دیگران عمل عادی جلوه می‌کند پس از گذشت مدتی و با سیاست‌های خاصی پول‌ها دوباره به جای اولیه خود باز می‌گردند تا کسب درآمد غیرواقعی بروز نکند (Charis & Chatzinikolaou, 2018: 16-27).

از این‌رو می‌توان بیان داشت که «پول‌شویی» پدیده‌ای تازه و نو در ادبیات حقوقی نیست. شاید بتوان ادعا کرد که فعالیت‌ها و اقداماتی که برای تطهیر اموال بدست آمده از جرم، صورت می‌گیرد، تاریخی به قدمت تاریخ ارتکاب جرم دارد. بعبارت دیگر از زمانی که بشر ربودن مال غیر و سرقت را جرم دانسته است و یا با مفاهیمی مانند قاچاق کالا و بویژه مواد مخدر و اسلحه آشنا شده است و یا مفهوم تروریستی را شناخته و آن را جرم تلقی کرده است، پدیده «پول‌شویی» بوجود آمده است. با این حال در چگونگی رایج شدن آن بین پژوهشگران نظر واحدی وجود ندارد. برخی بر این عقیده‌اند که ریشه واژه پول‌شویی را باید در مالکیت مافیا بر شبکه‌ای از رخت‌شوی‌خانه‌های ماشینی در ایالات متحده آمریکا در دهه ۱۹۳۰ جستجو کرد. در این سال کانگسترها، فعالیت گسترده‌ای در برخی از شهرهای آمریکا، همانند نیویورک آغاز کردند و از طریق ارتکاب جرائمی مانند اخاذی، فحشا، قاچاق مشروبات الکلی، پول‌های کلانی بدست می‌آوردند که لازم بود منشا این درآمدها را قانونی و مشروع قلمداد کنند و گفته شده است که شاید علت انتخاب عنوان «تطهیر» یا «شستشو» از همین جا نشأت گرفته است (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲: ۱۳۵-۱۳۷)؛ ولی براساس نظر دیگر، علت انتخاب واژه «پول‌شویی»

یا «تطهیر پول» برای این عمل آن است که این روند مثل یک شستشوی خانه یا ماشین لباسشویی^{۱۰۷} که چرک و کثافت را از لباس‌ها جدا می‌کند عمل کرده و با جدا کردن کثافت از پول، یا هر مال دیگر ناشی از جرم، آن را پاک می‌سازد. برخی دیگر معتقدند که پول‌شویی (تطهیر پول) «بعنوان یک جنایت» دو دهه سابقه دارد و عملاً از دهه ۱۹۸۰ و اساساً در مورد قاچاق دارو جلب توجه نموده است (شهری، ۱۳۸۴: ۱۲۵). در سال‌های اخیر شاید بتوان یکی از زمان‌هایی را که فعالیت‌های زیادی برای پول‌شویی در آن انجام گرفته است زمان تبدیل پول‌های اروپایی به واحد مشترک «یورو» دانست. طبیعی بود که باتوجه به سیاست‌های پولی این کشورها و نظام بانکی به نسبت مطلوب آنها، پول‌های کلان باید منشا معلوم و قانونی می‌داشتند و ارائه پول‌های هنگفت برای تبدیل به «یورو» توسط برخی که از راه نامشروع بدست آورده بودند منجر به کشف منشا غیرقانونی آنها و یا در مواردی منجر به کشف باندهای قاچاق و یا گروه‌های تروریستی می‌گردید. بنابراین افراد سعی در تبدیل پول‌های خود به کالا و خرید اموال گوناگون بویژه اموال غیرمنقول نمودند آنچه همواره در بحث پول‌شویی حائز اهمیت فراوان است توجه به انواع آن می‌باشد (عسگری و عباس‌پور ایکدر، ۱۴۰۱: ۵۸-۶۵).

۲- قوانین پول‌شویی در ایران

همانطور که در قسمت قبل مشاهده شد، حقوق دانان برای جرم پول‌شویی تعاریف متفاوتی ذکر کرده و مفهوم جرم پول‌شویی را از نگاه خود توضیح داده‌اند. اما برای جرم‌انگاری هر رفتاری، نیاز است تا قانون تعریفی از آن ذکر نماید بنحویکه شبکه‌ای در رابطه با عنصر مادی جرم موردنظر باقی نماند. لذا در این بخش تعریفی را که قانونگذار ایران و افغانستان از جرم پول‌شویی ارائه نموده‌اند مورد بررسی قرار خواهیم دادیم.

پول‌شویی، در صورتی که با موفقیت انجام یابد گذشته از آثار مخرب بسیاری که در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بجای خواهد گذاشت، عملاً موجب تکرار فعالیت‌های مجرمانه و افزایش توان مالی مجرمین و در نتیجه زمینه‌ساز ارتکاب جرائم سنگین‌تر از سوی آنان خواهد شد. بنابراین لزوم جرم‌انگاری این عمل، چه در بعد داخلی و چه در بعد بین‌المللی بعنوان یک ضرورت انکارناپذیر نمایان می‌گردد تا با محروم نمودن گروه‌های تبهکار از منافع اعمال مجرمانه در قالب تطهیر پول، از ادامه فعالیت آنها جلوگیری شود.^۱

پیش از قانون مبارزه با پول‌شویی، در حقوق ایران، قوانین و مقرراتی راجع به پول‌شویی یا تطهیر عواید ناشی از جرم وجود نداشت ولی راجع به عواید حاصل از جرم بطور پراکنده در قوانین ایران مواردی دیده می‌شود بعنوان مثال اصل ۴۹ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸، ماده (۸) قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ مصوب ۱۳۶۳، ماده (۲۸) قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷ و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ که در این قوانین به تطهیر عواید حاصل از جرم اشاره‌ای نشده است.

^۱ معاونت آموزشی قوه قضائیه، سیاست جنایی تقنینی ایران در جرائم اقتصادی، تهران، جاویدانه، چاپ اول، ۱۳۸۲، ص ۷۴.
^۲ دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر اموارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی بوسیله دولت اجرا شود.

^۳ دادگاه پس از احراز نامشروع بودن اموال و دارایی اشخاص حقیقی و یا حقوقی در صورتی که مقدار آن معلوم باشد چنانچه صاحب آن مشخص است باید به صاحبش رد شود ولی اگر صاحب آن مشخص نیست در اختیار ولی امر قرار داده می‌شود و اگر مقدار آن معلوم نباشد چنانچه صاحب آن مشخص است باید با صاحب مال مصالحه نماید ولی اگر صاحب آن مشخص نیست باید خمس مال را در اختیار ولی امر قرار دهد.

^۴ کلیه اموالی که از راه قاچاق به دست آمده باشد به نفع دولت ضبط می‌شود.

نمونه دیگر استرداد عواید نامشروع ناشی از جرم در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ به چشم می‌خورد. همچنین ماده (۶۲۲) قانون مجازات اسلامی، تحصیل، مخفی یا قبول نمودن و مورد معامله قرار دادن مال مسروقه را جرم و قابل مجازات دانسته است و در صورتی که مرتکب این کار را حرفه خود قرار داده باشد، حداکثر مجازات قانونی در حق وی اعمال می‌شود.

البته در سال ۱۳۷۰ قانون الحاق ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است که ماده (۳) این کنوانسیون، تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر را جرم شناخته و دول عضو را مکلف به رعایت این موضوع ساخته است.

در سال ۱۳۸۱ در بخشنامه «پیشگیری از پول‌شویی در موسسات مالی»^۱ پول‌شویی اینگونه تعریف و تشریح شد:

۱- تحصیل و نگهداری یا استفاده از مال که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است.

۲- معاونت با شخص یا اشخاص دیگر به منظور؛

الف) تبدیل یا انتقال مالی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است یا قصد پنهان کردن یا تغییر شکل دادن منشأ غیرقانونی آن مال یا کمک به شخصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته است به منظور جلوگیری از تعقیب کیفری؛

ب) پنهان کردن یا تغییر شکل دادن ماهیت واقعی، منشأ، محل وقوع، نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت مالی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است.

همچنین ماده (۱) لایحه پیشنهادی مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۳۸۱ چنین مقرر می‌داشت: «جرم پول‌شویی عبارت است از هرگونه تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارایی یا منشأ غیرقانونی، بطور عمدی و یا علم به آن، برای قانونی جلوه دادن دارایی یاد شده».

^۱ این بخشنامه که توسط بانک مرکزی به موسسات مالی کشور ابلاغ گردیده است در جلسه ۹۸۷ شورای پول و اعتبار ۱۳۸۱/۸/۱۸ به تصویب رسیده است. این متن با الهام از مقررات کمیته بال در مورد شناسایی مشتری، روش افتتاح حساب برای مشتریان، عدم ارائه خدمات به مشتریان مشکوک و خودداری از انجام عملیات مشکوک، رهنمودهایی به سیستم بانکی کشور ایران داده است.

در نهایت امر، ماده (۲) قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب دوم بهمن ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی، جرم پول‌شویی را چنین تعریف می‌کند:

«الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم بدست آمده باشد.

ب- تبدیل یا مبادله با انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده، یا کمک به مرتکب بنحویکه وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج- اختفا یا پنهان کردن ماهیت واقعی منشأ، منبع و محل نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت عوایدی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد».

در حقوق کیفری افغانستان اولین متن قانونی که عمل پول‌شویی را جرم‌انگاری کرد و خلا قانونی راجع به تطهیر پول را پر نمود در سال ۱۳۸۳ در ۱۲ فصل و ۷۵ ماده به تصویب رسید و در سال ۱۳۹۳ این قانون دستخوش تغییرات عمده‌ای گردید بنحویکه گویی قانون جدیدی تصویب شده و قانون سابق منسوخ گردیده است. قانون جدید جلوگیری از پول‌شویی در ۸ فصل و ۷۰ ماده تدوین و تصویب شد و بسیاری از مشکلات و کاستی‌های قانون قدیمی را پر نمود.

قانون سابق مبارزه علیه تطهیر پول و عواید ناشی از جرائم، بجای تعریف جرم پول‌شویی، رفتارهایی را ذکر نموده که در صورت تحقق یافتن آن رفتارها جرم پول‌شویی صورت می‌پذیرد و راجع به جرم پول‌شویی اینگونه می‌نویسد:

«شخص در موارد آتی مرتکب جرم تطهیر پول شناخته می‌شود:

۱- در صورتیکه وجوه و دارایی‌ها را پنهان، تغییر شکل، تسعیر، انتقال و یا آنرا از کشور خارج و یا وارد نماید، مشروط بر اینکه علم داشته باشد که دارایی‌های متذکره بصورت مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه عمل یا غفلی حاصل گردیده باشد که این عمل یا غفلت در داخل یا خارج کشور یا محل ارتکاب آن مطابق قوانین نافذ جرم پنداشته شده باشد.

۲- در صورتیکه وجوه و دارایی‌ها را با وصف آگاهی از اینکه بطور مستقیم و یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به دست آمده است حصول، تصاحب و یا مورد استفاده قرار دهد و یا دلایلی مبنی بر آگاهی موصوف از منشاء جرمی وجوه و دارایی‌ها موجود باشد.

۳- در صورت شریک شدن یا داخل شدن در یک قرارداد یا معامله بطور مستقیم و یا به نمایندگی از شخص به خاطر فراهم‌آوری تسهیلات جهت حصول، نگهداری، استعمال و کنترل وجوه و دارایی‌ها با وصف آگاهی و یا موجودیت دلایل قوی مبنی بر آگاهی وی بر اینکه وجوه و دارایی‌ها بطور مستقیم و یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم بدست آمده است.

۴- پنهان کردن یا تغییر شکل دادن وجوه و دارایی‌های مندرج جزء (۱) این ماده شامل کتمان یا تغییر شکل ماهیت، منبع، موقعیت، فروش از دست دادن، انتقال، مالکیت یا هرگونه حقوق درخصوص وجوه و دارایی‌ها می‌باشد.

اما درنهایت تعریف قانونی نافذ که می‌توان بدان اتکا نمود، ماده (۴) قانون جدید مبارزه با پول‌شویی است که جرم پول‌شویی را اینگونه تعریف نموده است:

«شخص در حالات آتی با داشتن علم، اطلاع یا شک در مورد اینکه وجوه و دارایی، عواید ناشی از جرم بوده، مرتکب جرم پول‌شویی شناخته می‌شود:

- پنهان نمودن دارایی یا تغییر منشأ مجرمانه وجوه و دارایی یا مساعدت در فرار مظنون جرم اصلی از عواقب قانونی ناشی از ارتکاب جرم؛

- اقدام به منظور پنهان نمودن یا تغییر شکل دادن ماهیت واقعی، منبع، موقعیت یا انتقال حق مالکیت وجوه و دارایی یا سایر حقوق؛

- اقدام به تحصیل، تصرف یا استفاده از وجوه و دارایی؛

- اشتراک، داشتن ارتباط یا همدستی در ارتکاب جرم و اقدام به آن و تشویق، تسهیل یا مشورت‌دهی در زمینه ارتکاب هریک از جرائم مندرج این ماده».

۳- چالش‌ها و نقدهای وارده بر قوانین پول‌شویی در ایران

پول‌شویی و پیامدهای متعدد آن در ابعاد مختلف سبب شده است تا کشورهای مختلف مبادرت به وضع قوانین مدون در این راستا نمایند تا بتوانند ضمن کاهش تاثیرات منفی آن در واقع راهکارهای حقوقی مناسبی در این زمینه ارائه نمایند این مسئله همواره ذهن قانونگذار ایرانی را نیز به خود مشغول داشته است و بازتاب آن را می‌توان در قوانین متعدد وضع شده در این راستا مشاهده نمود قوانینی که علیرغم متری بودن آنها اما در عمل نتوانسته‌اند کارکردی مثبت از خود ارائه دهند ولذا

همچنان معضلات پول‌شویی در قوانین ایران به وضوح دیده می‌شود از این‌رو در ادامه به برخی از این چالش از دو منظر حقوق موضوعه و فقه اسلامی پرداخته می‌شود:

۳-۱- چالش‌های حقوقی

در این قسمت تلاش می‌شود تا مهمترین چالش‌ها و نقدهایی که بر قوانین پول‌شویی در ایران وارد می‌باشد برجسته و به آنها اشاره شود:

الف) در نظر نگرفتن مجازات حبس برای مرتکبین جرم پول‌شویی و اکتفا به مجازات‌های مالی همواره یکی از چالش‌های اساسی که قوانین ایران در حوزه پول‌شویی با آن همچنان روبرو است بحث در نظر نگرفتن مجازات حبس برای مرتکبین جرم پول‌شویی و اکتفا به مجازات‌های مالی می‌باشد مبنی بر اینکه عدم تعیین مجازات حبس برای جرمی همانند پول‌شویی با اثرات سوء اقتصادی فراوانی که دارد نمی‌تواند توجیه‌پذیر باشد. به هر حال باتوجه به تأثیر بازدارندگی مجازات حبس در سطح جامعه و باتوجه به غیرقابل دفاع بودن مجازات‌های بدنی همانند قطع عضو و شلاق، تعیین مجازات حبس یک گام مهم در پیشگیری از پول‌شویی می‌تواند باشد، امری که متأسفانه در قانون مبارزه با پول‌شویی ایران مورد غفلت قرار گرفته است. این در حالی است که در گذشته در نظام حقوق کیفری اولین روشی که جامعه برای پیشگیری از جرم لحاظ می‌نمود مجازات بزهکاران بود. در حال حاضر نیز هرچند شیوه‌های گوناگون برای پیشگیری از جرائم ایجاد شده است ولی باز هم یکی از اهداف مجازات، بازدارندگی آن است (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۸۷-۸۹). بر همین اساس یکی از مسائلی که در پیشگیری از پول‌شویی باید به آن توجه کرد بحث اتخاذ مجازات‌های متناسب با این جرم است بگونه‌ای که بتواند حتی‌الامکان از تکرار این جرم در آینده جلوگیری کند. برای هر جرمی نسبت به نوع جرم، مجازاتی در قانون بعنوان مجازات اصلی تعیین می‌شود و هر مجازاتی هدفی را دنبال می‌کند که یا با هدف سرکوب‌گرایانه و یا با هدف جلوگیری از تکرار و یا اهداف دیگر است. مجازات اصلی که برای جرم پول‌شویی در قوانین پول‌شویی ایران در نظر گرفته شده است بیشتر از نوع مجازات‌های مالی است از این‌رو لازم است تا قانون مبارزه با پول‌شویی ایران نیز مناسب برای مبارزه و جلوگیری جدی از این جرم، علاوه بر مجازات نقدی، مجازات حبس را نیز برای پول‌شویان که غالباً یقه سپید هستند لحاظ نماید چراکه مجازات‌های مالی علاوه بر اینکه همانند حبس بار مالی برای دولت ندارند

تا حدود زیادی آثار سوء مجازات حبس را ندارند. در قوانین ما مجازات‌های مالی اصلی شامل جزای نقدی و مصادره اموال است. صرف‌نظر از ایرادات وارد بر جزای نقدی، یکی از مهم‌ترین مزایای جزای نقدی خاصیت بازدارندگی قوی آن در جرائم مالی است. در جرائمی که هدف و انگیزه اصلی مجرم کسب درآمد و اموالی از طرق نامشروع است با استفاده از این مجازات می‌توان آن‌ها را از ارتکاب جرم منصرف کرد چراکه این مجازات دقیقاً برخلاف میل آن‌ها حرکت می‌کند و لذا از این حیث می‌توان از این نوع مجازات استفاده نمود (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۸۷-۸۹).

ب) واگذاری نظارت بر پول‌شویی به یک نهاد غیرقضایی

درخصوص چالش‌های قوانین پول‌شویی در ایران می‌توان بیان داشت که قوانین پول‌شویی در ایران نظارت بر مبارزه با پول‌شویی را به یک نهاد غیرقضایی، واگذار کرده است براساس ماده (۴) قانون مبارزه با پول‌شویی مبارزه با پول‌شویی به ریاست و مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای صمت، اطلاعات، کشور و رئیس‌کل بانک مرکزی با وظیفه هماهنگ کردن دستگاه‌های ذیربط در جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک به منظور مقابله با جرم پول‌شویی تشکیل شده است. در صورتی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نظارت بر اجرای قوانین و رسیدگی به جرائم برعهده قوه قضائیه بوده، اما در عمل مجلس شورای اسلامی این وظیفه مهم را برعهده نهاد دیگری قرار داده است. نکته مهم این است که امکان دارد بین وظایف و اختیارات قوه قضائیه و شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تداخلاتی ایجاد شود و درنهایت، هریک از نهادها دیگری را مسئول بداند که در این شرایط، نه تنها مبارزه با پول‌شویی محقق نمی‌شود، بلکه سودجویان از فرصت‌های پیش آمده سوءاستفاده بیشتری خواهند کرد. همچنین می‌توان بیان داشت که براساس ماده (۱۰) قانون مبارزه با پول‌شویی «کلیه اموری که در جریان این قانون نیاز به اقدام یا مجوز قضایی دارد باید طبق مقررات انجام پذیرد. قوه قضائیه موظف، است طبق مقررات همکاری نماید؛» اما ایرادات و چالش‌ها زمانی هویدا می‌شوند که دریابیم اولاً، براساس این ماده تفحص پیرامون درآمدهای مردم به شورای عالی مبارزه با پول‌شویی واگذار شده است و بازرسان قضایی هیچ نقشی در آن ندارند ثانیاً، معلوم نیست که براساس این ماده قوه قضائیه در مورد نتایج تحقیق مشروع یا نامشروع بودن پول چه شرایطی خواهد داشت (سلیمانی و داوودآبادی، ۱۳۹۷: ۸۵-۸۶).

ج) عدم تناسب میان منفعت حاصله از ارتکاب جرم و مجازات تعیین شده

علاوه بر مورد فوق در ادامه آنچه در این زمینه چالش‌زا است توجه به این مسئله بسیار مهم است که در قانون مبارزه با پول‌شویی ایران، تناسب میان منفعت حاصله از ارتکاب جرم و مجازات تعیین شده برای پول‌شویان رعایت نشده و به نظر می‌رسد قانونگذار به دنبال مبارزه جدی با تطهیر پول و ریشه‌کن کردن آن نبوده است. زیرا باتوجه به ماده (۹) این قانون و این میزان اندک مجازات در نظر گرفته شده برای مرتکبین تطهیر پول، گویی بگونه‌ای مجرمان را به ارتکاب جرم تشویق نموده است. چراکه غالباً پول‌شویان علاوه بر اینکه بزه‌کار یقه سپید محسوب می‌شوند و دارای سازگاری اجتماعی بالایی‌اند، در انجام بزه‌های مالی و اقتصادی دارای مهارت‌اند و عدم تعیین مجازات اربعایی مثل حبس و صرفاً تعیین جزای نقدی، ریسک ارتکاب جرم را برای آنها بالا نمی‌برد. بعبارت دیگر می‌توان بیان داشت که عدم تناسب جرم پول‌شویی با مجازات مقرر در قانون یکی دیگر از نقدهای وارده بر قانون پول‌شویی در ایران می‌باشد مبنی بر اینکه تناسب بین جرم و مجازات یکی از اصول حاکم بر مجازات است. براساس ماده (۹) قانون مبارزه با، مرتکبان جرم پول‌شویی علاوه بر استرداد درآمد حاصل از ارتکاب جرم به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند. بنابراین، این میزان مجازات نمی‌تواند بازدارنده انگیزه برای پول‌شویی باشد. در واقع، نوع و میزان مجازات از جمله عواملی هستند که بطور معمول مرتکبان در زمان تصمیم‌گیری برای ارتکاب یک جرم آن را مورد لحاظ و ارزیابی قرار می‌دهند، اما بزه‌کار، شخصی حسابگر نیز هست، بنابراین، اگر در مطالعه ارتکاب مجرمین سود و زیان ناشی از ارتکاب جرم، کفه ترازو به نفع زیان و هزینه‌ها بیشتر باشد، بطور معمول از ارتکاب جرم منصرف می‌شود؛ به جزء در مواردی که شخص همین مسئله می‌تواند اهمیت وظیفه ریسک‌پذیر باشد قانونگذار را در رعایت سودمندی و تناسب جرم‌انگاری پول‌شویی روشن کند. در جرم پول‌شویی بیشترین هدف و انگیزه مرتکبان به جرم، رسیدن به منابع مالی است. همچنین در بسیاری از موارد مجرمان و عوامل فساد دارای مقام و موقعیت اجتماعی بالایی هستند، اما متأسفانه مجازاتی که به منافع آنها از جمله مقام و موقعیت اجتماعی‌شان لطمه جدی وارد کند، وجود ندارد و همین موضوع به عدم کاهش انگیزه آنان برای پول‌شویی منجر شده است (غلامی، ۱۳۹۹: ۶۳-۶۹).

(د) عدم جامعیت و عدم مانعیت قوانین

بررسی قوانین مربوط به حوزه پول‌شویی در ایران نشان می‌دهد که قوانین مربوطه از نوعی عدم جامعیت و عدم مانعیت برخوردار هستند مبنی بر اینکه قانون مبارزه با پول‌شویی دارای ۱۲ ماده و ۷ تبصره است. مهمترین نقص این قانون بی-توجهی به فراملی بودن جرم تطهیر پول است، در صورتی که اگر منشأ جرم در دولت دیگری باشد باید مشمول این قانون قرار گیرد.

در این راستا نکته بسیار مهم این است که قانون مبارزه با پولشویی که در حال حاضر سنگ‌بنای مقابله با پدیده شوم پول‌شویی در ایران به‌شمار می‌آید، در ۲ صفحه - مشتمل بر ۱۲ ماده تنظیم شده است. این در حالی بوده که قوانین مشابه آن در دیگر کشورها از جمله: انگلستان، سنگاپور و ایالات متحده آمریکا، حاوی مقررات و احکام مفصل‌تری است. این قانون به قدری مختصر تهیه و تدوین شده است که نسبت به بسیاری از مسائل کلیدی مرتبط با جرم پول‌شویی تبصره و ماده‌ای در آن مشاهده نمی‌شود؛ برای مثال، قوانین پول‌شویی در سنگاپور در ارتباط با نحوه و چگونگی افشای اطلاعات مربوط به جرائم پول‌شویی حاوی احکام دقیقی است، حال آنکه قانون مبارزه با

پول‌شویی ایران در این خصوص فاقد احکام لازم است. قانون پول‌شویی سنگاپور مقرر می‌کند، چنانچه ۱۱۵ شخصی، اطلاعاتی درخصوص انجام معاملات یا عملیات مالی مشکوک به پول‌شویی داشته باشد و اطلاعات را در اختیار مقام‌های ذیصلاح قضایی قرار دهد، نه تنها مرتکب جرم افشای اطلاعات محرمانه نشده است، بلکه اطلاعات آن محفوظ خواهد ماند. قانون مبارزه با پول‌شویی ایران هم اگرچه اشخاص و سازمان‌ها را مکلف به گزارش موارد مشکوک به پول‌شویی کرده، اما متأسفانه این قانون فاقد حمایت‌های لازم از اشخاص درخصوص افشای اطلاعات مرتبط با جرائم پول‌شویی است علاوه بر جامعیت می‌توان چالش دیگر در این زمینه را مربوط به عدم مانعیت دانست مبنی بر اینکه براساس ماده (۲) قانون مبارزه با پول‌شویی عواید حاصل از تمام جرائم حتی جرائم کوچک و جزئی، پول‌شویی تلقی می‌شود. این ماده باعث می‌شد تعداد و حجم پرونده‌های پول‌شویی در نظام قضایی به قدری بالا رود که هدف قانون، یعنی مبارزه با پول‌شویی، جرائم و مفاسد اقتصادی در حاشیه قرار گیرد و مبارزه با مفسدان آنطور که باید اجرا نشود (سلیمانی و داوودآبادی، ۱۳۹۷: ۸۵-۸۶).

قانونگذار در تبصره‌های ۱ و ۲ ماده (۹) قانون مبارزه با پول‌شویی به «ضبط اموال» اشاره کرده است که به نظر اشتباه می‌باشد؛ زیرا «ضبط اموال» یک تصمیم و قرار قضایی بوده که توسط بازپرس یا

دادستان در دادسرا اتخاذ می‌شود و هم قابلیت برگشت با اعتراض به چه بسا منظور قانونگذار در این ماده قانونی «مصادره اموال» بوده است. حکم «مصادره اموال» به موجب «تصمیم و رأی دادگاه کیفری» می‌باشد و یک «مجازات اصلی و حکم» به‌شمار می‌آید و فقط به موجب حکم «دادگاه تجدیدنظر» برگشت‌پذیر است. البته لازم به ذکر است که ابتدا اموال «ضبط» می‌گردد و سپس حکمی بر «مصادره» آن صادر می‌شود. هرچند که این نظریه «مصادره اموال» با اشکالی مواجه نیست، لیکن ایرادی که می‌توان به آن وارد ساخت این است که مطابق اصل ۴۹ قانون اساسی «دولت موظف، است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی بوسیله دولت اجرا شود». لذا دولت موظف است دارایی‌های نامشروع را به صاحب حق «استرداد» نماید و در صورت «معلوم نبودن صاحب آن»، اموال نامشروع را به «بیت‌المال» بدهد (سلیمانی و داوودآبادی، ۱۳۹۷: ۸۵-۸۶).

۱۱۶

۳-۲- چالش‌ها و نقدهای فقهی وارده بر قانون پول‌شویی

علاوه بر چالش‌های حقوقی در بحث پول‌شویی نیز می‌توان به چالش‌های فقهی هم اشاره نمود:

الف) قاعده سوق و نقدی بر قوانین پول‌شویی

یکی از این منبع چالش فقهی می‌توان به «قاعده سوق» است مفهوم این قاعده بطور خلاصه این است که اجناس و کالاهایی که در بازار مسلمانان وجود دارد و نقل و انتقالاتی که در آنجا صورت می‌گیرد اصل بر صحت این اعمال و حلیت و طهارت آن اجناس است. بنابراین اگر کسی وارد بازار مسلمانان گردد می‌تواند بدون جستجو و تحقیق از مبنای مالکیت و طهارت آن اموال، آن‌ها را مورد خرید و فروش و استفاده قرار دهد (موسوی بجنوردی، ۱۳۷۷: ۱۵۵). «لو لم یجز هذا لم یقم للمسلمین سوق» (حر عاملی، بی‌تا: ۲۱۵). در توضیح این حدیث برخی از محققین بیان داشته‌اند: «ظاهر این عبارت دال بر این است که اعتنا و توجه به برخی احتمالات - یعنی احتمال عدم طهارت در گوشت‌ها و پوست‌ها (و بقیه خوراکی‌ها و پوشیدنی‌ها) و احتمال اینکه مال متعلق به غیر باشد یا مال مسروقه بوده یا از طریق غصب حاصل شده باشد - موجب تعطیل بازارها و اختلال در معاملات

مسلمانان می‌گردد که این امری است که نزد شارع غیرقابل قبول بوده و عدم اعتماد به بازارهای مسلمانان و ترتیب اثر دادن به این احتمالات نزد شارع منفور است (موسوی بجنوردی، ۱۳۷۷: ۱۵۶). مطابق این قاعده اگر در بازارهای مالی مسلمانان، اعم از بازارهای معاملات نقدی، بازار بورس، بانک‌ها و موسسات مالی و غیره معاملات و نقل و انتقال‌هایی انجام بگیرد اصل بر این است که مجموع این فعل و انفعالات صحیح و معتبر است و تحقیق و جستجو از منشأ و منبع مالکیت آن اموال لازم نیست و ممنوع نمودن برخی از این مبادلات به احتمال اینکه این اموال از جرائم مقدمی ناشی شده است باعث بی‌اعتمادی و بی‌ثباتی بازار مسلمین می‌گردد (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۴۲-۴۴). بنابراین بررسی این قاعده نشان می‌دهد که در بحث پول‌شویی و جرم انگاشتن آن چالش اساسی و اصلی بوجود خواهد آمد.

ب) قاعده صحت و نقدی بر قوانین پول‌شویی در ایران

علاوه بر قاعده فوق همچنین می‌توان به قاعده «قاعده صحت» استناد نمود مبنی بر اینکه این قاعده در لسان فقهی ما به نام‌های قاعده صحت، اصل صحت و اصاله الصحه بکار رفته است (محمدی، ۱۳۸۰: ۲۳۸)؛ در تعریف این قاعده گفته‌اند: «صحت در برابر فساد و بطلان است و نزد فقها صحت بدین معنا عبارت است از داشتن اثر موردنظر مثل اینکه بیع موجب نقل و انتقال ثمن و مبیع شود و نکاح موجب به وجود آمدن رابطه زناشویی» (محمدی، ۱۳۸۰: ۲۴۵) در مورد اعتبار این قاعده نیز چنین گفته‌اند: «اصالت صحت فعل غیر، اجمالاً از اصولی است که مورد اجماع فتوایی و عملی بین مسلمانان است» (انصاری، ۱۳۷۴: ۷۱۷)، و حتی برخی معتقدند: «این اجماع منحصر به مسلمانان به اعتبار مسلمان بودنشان نیست، بلکه محور امور عقلاً - با وجود اختلاف آن‌ها در آراء، مذاهب و عاداتشان - در همه زمان‌ها و عصرها بر این قرار گرفته است». بعنوان مثال برای قاعده صحت می‌توان گفت: «هرگاه ملکی به فروش رفته و پس از آن یکی از طرفین مدعی صوری بودن معامله یا نامشروع بودن جهت معامله شود، اصل بر صحت معامله است تا هنگامی که مدعی بطلان، ادعای خود را ثابت کند» (محمدی، ۱۳۸۰: ۲۳۹) در مورد ضرورت پذیرش این قاعده نیز گفته‌اند: «این اصل مبتنی بر مصالح مسلمین است؛ زیرا چنان‌چه در زندگی روزمره اصل را بر فساد قرار دهیم و در کلیه اعمال و افعال مردم تفحص و تجسس کنیم و با هر پدیده‌ای با شک و تردید مواجه شویم، قوام و استقرار نظام مدنیت از بین می‌رود و در کار روزمره مردم اشکالات کلی بروز می‌کند. اسلام برای

جلوگیری از این مفاسد به مسلمین حکم می‌کند اعمال مردم را در وهله اول و مادام که خلاف‌اش با ادله به اثبات نرسیده باید محمول و محکوم به صحت و حلیت و مشروعیت بدانند» (محقق داماد، ۱۳۸۰: ۲۱۱).

باتوجه به توضیحات ذکر شده، چگونگی ارتباط این قاعده با جرم‌انگاری پول‌شویی روشن‌تر می‌گردد؛ زیرا طبق این قاعده، مبادلات، نقل و انتقالات و فعالیت‌های مالی و تجاری اشخاص را باید بر صحت و مشروعیت حمل نموده و نباید جزء در مواردی که دلایل کافی و قانع‌کننده‌ای وجود داشته باشد، در مورد منبع، مالکیت و دیگر اوصاف اموال مورد معامله تفحص و تجسس نمود. بنابراین در صورت ظن نسبت به فساد و عدم مشروعیت معاملات و نقل و انتقالات، اشخاص مظنون از حمایت این اصل برخوردار می‌باشند (وفایی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۴۲-۴۴).

نتیجه‌گیری

بررسی مقاله حاضر در بحث پول‌شویی نشان می‌دهد که پول‌شویی از جمله جرائمی است که تاثیر آن نه تنها در مسائل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است بلکه فراتر از آن بر مسائل بین‌المللی نیز تاثیرگذار است و می‌تواند کشور موردنظر را با چالش‌های فراوانی روبرو نماید. از این‌رو کشورها ضمن تبعیت از نظام حقوقی بین‌المللی در این زمینه تلاش نموده‌اند تا با وضع و تصویب قوانین داخلی گام‌های اساسی در راستای مبارزه با آن بردارند. کشور ایران نیز در این زمینه مبادرت به وضع قوانین متعددی نموده است که تا حدودی توانست اقدامات لازم جهت مبارزه و پیشگیری از آن بعمل آورد از جمله آنها قانون ۱۳۸۶ است تا حدودی توانسته است موثر عمل نماید اما با این حال همچنان نقدهای جدی بر قوانین پول‌شویی در ایران از منظر فقهی و حقوقی وارد است؛ قوانین ایران در این زمینه از نوعی عدم جامعیت و عدم مانعیت برخوردار هستند ثانیاً؛ قانون مبارزه با پول‌شویی دارای ۱۲ ماده و ۷ تبصره است که بی‌توجهی خاصی به فراملی بودن جرم تطهیر پول دارد این یعنی اگر منشأ جرم در دولت دیگری باشد باید مشمول این قانون قرار گیرد و این مسئله با هنجارهای حقوقی و جزائی بین‌المللی تطابق ندارد ثالثاً؛ تناسب میان منفعت حاصله از ارتکاب جرم و مجازات تعیین شده برای پول‌شویان رعایت نشده و به نظر می‌رسد قانونگذار به دنبال مبارزه جدی با تطهیر پول و ریشه‌کن کردن آن نبوده است. رابعاً؛ قوانین پول‌شویی در ایران نظارت بر مبارزه با پول‌شویی را به یک نهاد غیرقضایی، واگذار کرده است مصداق بارز آن ماده (۴) این قانون است که

مبارزه با پول‌شویی به ریاست و مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی واگذار کرده است این در حالی است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نظارت بر اجرای قوانین و رسیدگی به جرائم برعهده قوه قضائیه نمی‌باشد، اما در عمل مجلس شورای اسلامی این وظیفه مهم را برعهده نهاد دیگری قرار داده است لذا نقد وارده آنجا خود را نشان می‌دهد که بین وظایف و اختیارات قوه قضائیه و شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تداخلاتی ایجاد شود و درنهایت، هریک از نهادها دیگری را مسئول بداند که در این شرایط، نه‌تنها مبارزه با پول‌شویی محقق نمی‌شود، بلکه سودجویان از فرصت‌های پیش آمده سوءاستفاده بیشتری خواهند کرد خامسا؛ نکته بسیار مهم دیگر در این راستا این است که قوانین ایران بحث مجازات حبس برای مرتکبین جرم پول‌شویی را در نظر نگرفته و به مجازات‌های مالی اکتفا نموده‌اند سادسا؛ نقد فقهی بسیار مهمی که در این زمینه وارد است بحث مربوط به «قاعده سوق» است که براساس آن اگر در بازارهای مالی مسلمانان، اعم از بازارهای معاملات نقدی، بازار بورس، بانک‌ها و مؤسسات مالی و غیره معاملات و نقل و انتقال‌هایی انجام بگیرد اصل بر این است که مجموع این فعل و انفعالات صحیح و معتبر است و تحقیق و جستجو از منشأ و منبع مالکیت آن اموال لازم نیست این مسئله می‌تواند زمینه لازم برای گسترش پول‌شویی فراهم آورد و درنهایت نیز ۱۱۹ می‌توان به قاعده صحت استناد نمود زیرا طبق این قاعده، مبادلات، نقل و انتقالات و فعالیت‌های مالی و تجاری اشخاص را باید بر صحت و مشروعیت حمل نموده و نباید جزء در مواردی که دلایل کافی و قانع‌کننده‌ای وجود داشته باشد، در مورد منبع، مالکیت و دیگر اوصاف اموال مورد معامله تفحص و تجسس نمود اعم موارد فوق نقدهای جدی وارده بر قانون پول‌شویی از دو منظر فقهی و حقوقی بوده که سبب عدم کارایی قوانین ایران در حوزه پول‌شویی شده‌اند از این‌رو پیشنهاد می‌شود: تا اولاً، قانون مبارزه با پول‌شویی ایران علاوه بر مجازات نقدی لازم است مجازات حبس را نیز به قوانین خود بیفزاید چراکه صرف جزای نقدی، مانع تکرار جرم توسط این قبیل مجرمین نخواهد شد. ثانياً؛ پیشنهاد می‌شود تا قوانین ایران در مورد معاونت و شروع به جرم پول‌شویی، تعیین تکلیف نماید و خلأ قانونی در این زمینه را پر کند چراکه در حال حاضر مجازاتی برای معاون و شروع کننده به جرم پول‌شویی در نظر گرفته نشده و قانون در این راستا ساکت است.

فهرست منابع

الف) فارسی:

- ۱- انصاری، مرتضی بن محمد (۱۳۷۴)، **فرائد الاصول (رسائل)**، همراه با حاشیه ملا رحمت الله، قم: انتشارات مصطفوی.
- ۲- حر عاملی، محمد بن حسن (بی تا)، **وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه**، ج ۱۸، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- ۳- رادمنش، منصور (۱۴۰۰)، «بررسی سیاست تقنینی ایران و اسناد بین‌المللی در ارتباط با جرائم اقتصادی (با تاکید بر جرائم گمرکی و قاچاق کالا)»، **مجله بین‌المللی پژوهش ملل**، ش ۶۳.
- ۴- سلیمانی و داوودآبادی (۱۳۹۷)، «آسیب‌شناسی قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶ از منظر قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرائم کشور افغانستان»، **فصلنامه علمی تخصصی قضاوت**، دوره ۱۸، ش ۹۴.
- ۵- شهریاری، محمد (۱۳۸۶)، **پول‌شویی در اسناد بین‌المللی حقوق ایران**، چ ۱، اصفهان: انتشارات دادبار.
- ۶- عسگری، نرگس و عباس‌پور ایکدر، نازنین (۱۴۰۱)، «بررسی تطبیقی پول‌شویی در قانون ایران و آمریکا»، **مجله بین‌المللی پژوهش ملل**، ش ۷۵.
- ۷- علامی، عاطفه (۱۳۹۹)، «شناسایی مشکلات و آسیب‌های مبارزه با پول‌شویی»، **فصلنامه علمی قضاوت**، دوره ۸، ش ۱۱.
- ۸- کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر (۱۳۸۲)، تهران: انتشارات وفاق.
- ۹- محقق داماد، مصطفی (۱۳۸۰)، **قواعد فقه**، قم: مرکز نشر علوم اسلامی.
- ۱۰- محمدی، احمد (۱۳۸۰)، «بررسی راهکارهای مبارزه با تطهیر پول در اسناد بین‌المللی»، **پایان‌نامه کارشناسی حقوق جزاء**، دانشگاه امام صادق.
- ۱۱- معاونت آموزشی قوه قضائیه (۱۳۸۲)، **سیاست جنایی تقنینی ایران در جرائم اقتصادی**، چ ۱، تهران: جاویدانه.
- ۱۲- موسوی مقدم، محمد (۱۳۸۱)، **تطهیر درآمد ناشی از جرم**، چ ۱، مشهد: انتشارات رضوانی.
- ۱۳- موسوی بجنوردی، محمدحسن (۱۳۷۷)، **القواعد الفقهیه**، مطبوعه الآداب، ج ۴.
- ۱۴- میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۷۷)، **حقوق جزای بین‌الملل**، تهران: انتشارات میزان.

- ۱۵- وفایی نژاد، محمد (۱۳۹۱)، «مبارزه با پول شویی در حقوق ایران و بین المللی»، پایان نامه کارشناسی- ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دامغان.
- ۱۶- وفایی نژاد، محمد (۱۳۹۱)، «مبارزه با پول شویی در حقوق ایران و بین الملل»، پایان نامه کارشناسی- ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دامغان.

(ب) لاتین:

- 17- Chen, J (2021). Money Laundering. Investopedia. Retrieved from: <https://www.investopedia.com/terms/m/moneylaundering.asp>
- 18- Cindori, S (2013). Money laundering: correlation between risk assessment and suspicious transactions. Financial Theory & Practice, 37(2), 181-206.
- 19- Lessambo, F. I (2018). Significant Unusual Transactions. In Auditing, Assurance Services, and Forensics, Palgrave Macmillan, Cham.

